

GRIGG, D., 1984, *An Introduction to Agricultural Geography*, Londres, Hutchison, 1.ª ed., 206 pp.

David Grigg (1934-) és professor de Geografia a la Universitat de Sheffield (Gran Bretanya). Grigg, per la seva obra, està dins els plantejos de l'escola anglosaxona de geografia històrica.

An Introduction to Agricultural Geography és un manual que vol exposar les notícies principals sobre el tema d'una manera àmplia i exhaustiva i facilitar una consulta àgil i ràpida. Hi ha quatre parts ben clares. La primera correspon a la introducció, on ressalta la importància de l'agricultura («ocupa un terç de la superfície terrestre i un quaranta-cinc per cent de la població mundial»). Grigg defineix la geografia rural com la descripció i explicació de la variació espacial de les activitats agrícoles sobre la superfície terrestre, caracteritzada per una gran «diversitat» entre els aspectes econòmic, físic i cultural. «Diversitat» és la paraula clau del llibre i de l'agricultura mundial.

La segona part tracta de l'agricultura i de la seva relació amb el medi econòmic. La tercera part està dedicada a la influència del medi físic, i la quarta a les influències culturals i socials en l'agricultura. Ara detallarem cada un d'aquests aspectes.

Agricultura i economia. Grigg enumera els participants econòmics a l'agricultura: demanda (lligam ingressos-consum, i diversificació de la dieta); oferta (producció que depèn de la naturalesa, factor terra, factor treball i capital, agricultura de subsistència i agricultura comercial);

mercats i transport (explicats a través dels anells de Von Thünen, la teoria de la intensitat, la teoria de la maximització del rendiment de l'explotació agrícola, i la revolució tecnològica).

Dins l'apartat de l'agricultura i economia inclou dos capítols més, un dedicat a l'agricultura en les zones peri-urbanes -fenomen molt recent, propi dels països de l'OCDE-, on terra agrícola prop de la ciutat deixa d'innovar-se i millorar-se en l'expectativa d'aconseguir una renda absoluta i diferencial major. A les zones peri-urbanes apareix el fenomen de l'agricultura a temps parcial. L'altre capítol és dedicat a la població, i en ell assenjala com als països desenvolupats el nombre de la població activa agrària ha disminuït, mentre que es manté molt alta als països en vies de desenvolupament. Fa referència als treballs d'Ester Boserup, i, segons aquests, relaciona el creixement de la població i la densitat de cultiu, i explica com la població ha forçat els canvis dels usos del sòl i dels mètodes de conreu. Dóna una sèrie de casos com a exemples de la teoria d'Ester Boserup, com el de Java amb alta densitat i alt creixement de la població; Gran Bretanya amb el canvi de mida de les granges i la disminució de pagesos d'entre el total de població activa, i la introducció de tecnologia.

Agricultura i medi físic. En aquest apartat Grigg fa una enumeració de tots els factors físics que afecten l'agricultura. Comença amb la descripció de la cadena biològica i de la fotosíntesi, els diferents rendiments segons les diverses condicions de clima, sòl, i de les necessitats ca-

lòriques de l'home. Així mateix ressalta el paper de transformadors d'energia dels rumiants i dels no-rumiants, per acabar amb una referència a les pestes i enfermetats. També parla del clima, que determina els mínims i els màxims entre els quals pot créixer una planta. Grigg ens planteja quin és el paper de la pluviositat i de la temperatura. Acaba amb exemples de distribució de collites a Finlàndia (barreja de clima, millores de llavors, i criteris econòmics de decisió), dels prats i cereals d'Anglaterra i Gales, i la varietat de cultius de l'Àfrica occidental.

Dins el medi físic estudia la influència de l'altura i dels pendents. Mostra uns casos pràctics de cultiu en pendent com són les terrasses i els cultius en terrasses inundades de l'arròs al sud-est asiàtic.

El sòl és el suport físic de l'agricultura, i és molt important conèixer bé les seves característiques per a decidir quin conreu es farà, ja que cal sempre evitar l'empobriment dels components minerals. Explica com hi ha diversos sistemes per impedir l'empobriment de nutrients minerals: guaret, fixació de nitrogen a través de la plantació de llegums, femada dels camps fent-hi pasturar als animals. Acaba amb una mostra de casos diversos: deltes i volcans, distribució de terres llaurades segons el tipus de sòl.

Agricultura i medi cultural. Grigg planteja un nou factor extern a l'agricultura: l'estat. L'estat s'ha convertit en un actiu interventor sobre la producció agrària tant als països desenvolupats com en els subdesenvolupats. Cita tres casos on el govern intervé: el cultiu de canya de su-

cre a Amèrica enfront de l'extensió de la blada-rave sucrera als països de la CEE, el cotó als USA i les polítiques regionals de la CEE.

Les innovacions a l'agricultura tenen una distribució social que repercuteix directament en la distribució espacial. També aquí fa referència a exemples concrets: la domesticació de plantes, la difusió d'híbrids de blat de moro als USA, i la distribució del boví als USA i als creuaments que es feren a partir de la introducció de bovins espanyols.

La grandària de les explotacions agrícoles depèn sovint de factors extraeconòmics i extrafísics, i depèn també de qüestions culturals i d'organització social. Hi ha, doncs, tota una estructura cultural al voltant de l'agricultura: factors ètnics, (cas de Malàsia, Amèrica, a on hi ha diverses races sobre un mateix espai), de prohibició de cultius per motius religiosos –també per a alguns animals hi ha prohibicions religioses–, com és el cas de la falta de viticultura als països musulmans, encara que no d'una manera absoluta; cas de la distribució i extensió de la llimona per a la diàspora jueva, ja que la llimona era usada a les reunions religioses i era signe de la seva cultura; el cas de prohibició d'aprofitament del boví a l'Índia, i la no-obtenció de llet a àmplies zones del món.

D'acord amb en Grigg hi ha dos plantejos per arribar a la descripció del fenomen agrícola:

a) el plantejament sistemàtic d'estudi de distribució d'una variable, com pot ser el cultiu del blat, a qualsevol escala;

b) la definició i descripció de les regions agrícoles del món.

Grigg no ha fet ni una cosa ni l'altra. L'autor estudia tres factors i quina és la relació de cada un d'ells amb l'agricultura. Els tres factors són: l'economia, el medi físic, i el medi cultural. És a través d'aquests factors que Grigg arriba a la conclusió de la gran varietat i diversitat de solucions possibles a l'agricultura, degut a l'immensa combinació de possibilitats que ofereixen els factors.

Grigg observa com ja existeixen antecedents dels factors que estudia en altres estudis i escoles de Geografia: el fenomen econòmic a l'agricultura, a Von Thünen; el fenomen cultural, a T. Hägerstrand; i el medi físic, a Vidal de la Blache i a l'escola determinista.

El llibre de Grigg aconsegueix perfectament el seu objectiu: ser un manual amb un esquema clar, que descriu l'agricultura a partir dels tres factors esmentats per així anar arribant a la conclusió de la immensa diversitat del món agrícola. Aquesta diversitat és impossible de descriure amb una sola variable perquè el pagès treballa amb sers vius que es desenvolupen en medis físics i condicions diferents, i produeix uns béns econòmics que immediatament queden sota les lleis de l'economia, dins d'un context cultural diferenciat. Així, és normal (fins a on puguem considerar normal) la coexistència de formes diferents d'entendre el benestar i la presència d'agricultura comercial al costat de l'agricultura de subsistència.

Hi ha la introducció d'un concepte que cada cop tindrà més importància dins el món agrícola: l'agricultura a temps par-

cial. L'agricultura a temps parcial és molt pròpia del món suburbà, i en l'àmbit de l'OCDE ha anat prenent cos fins a cridar l'atenció dels governants i dels medis de comunicació.

Hi observem una major presència d'exemples i casos de l'agricultura a l'àrea europea i de la seva àrea cultural d'influència. Per a concretar més diria que els exemples són pràcticament tots del món anglosaxó. Aquest fet no és d'estranyar si pensem en raons de tipus cultural i de formació d'en Grigg.

Les tres parts de descripció dels factors econòmic, físic i cultural són molt igualades, encara que la part econòmica té una estructura més detallada que no pas les altres dues, i segueix molt l'esquema propi dels manuals clàssics d'economia, i més concretament de microeconomia: llei de l'oferta i de la demanda, llei de les proporcions variables, combinació d'*inputs* i *outputs*, especialització, model de maximització del benefici...

L'obra és escrita amb un estil viu i accessible, amb nombrosos exemples i il·lustrada amb taules, mapes i gràfiques que ajuden a comprendre i a mantenir l'atenció i el ritme del llibre (manual) d'en Grigg. Cada capítol té una estructura definida: idea central, estat de la qüestió sobre la idea central, exemples il·lustrats amb gràfiques i mapes, unes conclusions i unes referències bibliogràfiques per ampliar el tema.

Les referències bibliogràfiques al final de cada tema són un dels punts més importants d'aquest manual: tenim una bona base per poder començar a iniciar-nos en el tema presentat a cada capítol. Són

obres en la seva majoria del món anglosaxó, i moltes d'elles recents, o relativament recents.

Concluint. El llibre d'en Grigg és un manual que vol demostrar la varietat del món agrícola a través de l'estudi de tres factors (l'econòmic, el físic i el cultural), i que pot ser molt útil als estudiants de batxillerat, als universitaris, o a qualsevol persona que vulgui iniciar-se en el tema de l'agricultura i les seves diversitats mundials, i disposar així d'unes bases de referència sobre la qüestió.

Ramon Alfonso

DAGOGNET, F., ed., 1982, *Mort du paysage? Philosophie et esthétique du paysage*, Paris, Champ Vallon, 239 pp.

El 1982 se celebrà a Lyon un col·loqui interdisciplinari sobre la significació actual del concepte de paisatge, patrocinat, ni més ni menys, que pel Ministère de l'Environnement (Direction de l'Urbanisme Service de l'Espace et des Sites, *Mission Paysage*). El llibre que comentem recull, sota el mateix títol, les ponències i comunicacions d'aquell famós debat.

L'obra és interessant en molts sentits. Planteja noves qüestions, revisa conceptes, aporta solucions i alternatives. I, pel que fa a la geografia, posa en evidència un fet lamentable: el desinterès que, avui, un sector important de geògrafs sent pel tema del paisatge, just en uns

moments en què aquest, com a tema d'estudi, de reflexió i de creació, és recuperat i/o reviscolat per d'altres ciències i disciplines. Tècnics en planificació de l'Administració, filòsofs, artistes, especialistes en estètica, sociòlegs, historiadors de l'art s'atreveixen a parlar —i a més ho fan molt bé— d'un concepte del qual, en gran part, nosaltres en som els artífexs i que, ara, ha quedat orfe. No hi ha ni una sola comunicació presentada per un geògraf. Una curta intervenció de David Lowenthal en la taula rodona final és l'únic que ens impedeix afirmar que la presència del geògraf en aquest llibre sigui totalment nul·la. I, en canvi, el tema és del tot geogràfic, encara que sigui tractat amb un enfocament interdisciplinari.

Dirigeix el volum François Dagognet, alumne de Gaston Bachelard (autor de *La poétique de l'espace*, obra cabdal recuperada pels geògrafs humanistes anglosaxons) i professor de la Facultat de Filosofia de la Universitat Jean-Moulin de Lyon. En el prefaci, Dagognet es pregunta clarament i directa:

Pourquoi, aujourd'hui, cet attrait pour le paysage? Pourquoi ce mot même, qu'on croyait rangé au répertoire de la nostalgie? Pourquoi revient-il sur la scène de plusieurs côtés, à tel point qu'un colloque philosophique l'a consacré ou réactualisé? (p. 7).

Vet aquí l'eix vertebrador de tot el debat. Dagognet planteja la pregunta i admet que les respostes són múltiples i variades, però ell n'insinua una. El paisatge torna a ser objecte d'interès perquè aquest, afectat per un sistema econòmic